

”לַבְנֵינָה שֶׁל הַלֶּבֶה”

סיכום הלכות שבת שנאמרו בשבת בישיבה מפי מו"ר רה"י
דיני הטמנה (חלק ג) – בדין שימוש בסיר לבישול איטי

הבל, ואף במקרה שהסיר אינו מכוסה לגמרי עדיין יש כאן 'הטמנה במקצת' שאסורה לדעת השלחן ערוך.³

בפעם הקודמת למדנו שאף על פי שלכאורה יש מקום לומר שלפוסקים כשלחן ערוך יש לאסור להשאיר סיר על גבי פלטה של שבת כיוון שיש כאן הטמנה במקצת,⁴ מכל מקום מנהג העולם להקל בזה, בטעם הדברים הסברנו את שלמדתי ממו"ר הרב יעקב כ"ץ שליט"א שכיוון שגזרת חז"ל בדיני הטמנה נבעה מהחשש שמא יבוא לידי הטמנה מלאה ולכן אין לאסור במצב בו אי אפשר להטמין הטמנה מלאה, כפי שקיים בפלטה של שבת. ניתן להביא ראיה לסברא זו מלשון התוספות שכתב "...ואומר ר"י שיש ליתן טעם לקיים המנהג דגבי גפת איכא למיחש שמא יטמין כולה בתוכה..."⁵, אבל בכירות שלנו לא שייך למיחש להכי.

אמנם יש לשאול: והרי כל גזירת הטמנה היא בחומר ששייכת בו הטמנה- היינו בחומר רך (כשמיכה וכדומה), ואילו במקרה דידן מדובר שהסיר הפנימי הוא בתוך סיר ממתכת (ומתכת אינה חומר שמטמינים בו), ואם כן לכאורה יש להתיר? אמנם מוכח מן התוספות⁶ יסוד גדול בזה.

עסקנו ביסודות דיני הטמנה וברצוני לדון בשאלה מעשית המצויה בבתי רבים בישראל- האם מותר להשתמש בשבת בסיר לבישול איטי (crock pot)?

כדי לענות על שאלה זו יש להבין תחילה כיצד בנוי סיר זה. הסיר עשוי מחומר חרסי המונח¹ בתוך גוף חימום ממתכת, החרס מתחמם על ידי חימום המתכת וכך נוצר בישול איטי. מרבית להשתמש בזה להכנת חמין לשבת, בעיקר בקרב יהודי ארצות הברית.

ידוע ומקובל שהרב משה פיינשטיין זצ"ל התיר להשתמש ב'קראק פוט', אולם אני לא מצאתי תשובה מפורשת שלו בנידון. מאידך, כששאלו את הרב אוירבך זצ"ל לפני פטירתו על השימוש בסיר זה בשבת דעתו הייתה לאסור.² ננסה היום בסיעתא דשמיא להרחיב בכיבור הדברים.

השימוש בסיר לבישול איטי נוגע לדיני הטמנה ולדיני השהייה.

לכאורה נראה שמצד דיני הטמנה יש לאסור להשתמש ב'קראק פוט' כיוון שמדובר בדבר המוסיף הבל וגזרו חז"ל שאין להטמין אפילו מערב שבת בדבר המוסיף

³ גם לחזון איש הטמנה במקצת אסורה.

⁴ ולכן כדי להימנע ממצב זה הורה הרב מרדכי אליהו זצ"ל לייצר פלטה מיוחדת בה יש הפסק של אוויר בין גופי החימום לבין הכיסוי החיצוני של הפלטה.

⁵ מסכת שבת, דף מח, עמוד א, ד"ה "דזיתים מסקי הבלא".

⁶ מסכת שבת, דף מח, עמוד א, ד"ה "דזיתים".

¹ מדובר בשני חלקים נפרדים.

² הרב אוירבך זצ"ל הורה לתלמידו- הרב נויבירט זצ"ל לברר את הנושא ולומר לו את מסקנת הדברים אך נפטר זמן קצר לאחר מכן, על כך כתב הרב נויבירט זצ"ל 'ואין לנו השולחני לפרוט הפרוטה...'. (שמירת שבת כהלכתה החדש, פרק א, הערה רנה).

שהייה ואפשר להטמין מאכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי¹³. אולי מטעם סברות אלו הקל הרב פיינשטיין זצ"ל¹⁴.

יש לדון בשאלה זו גם מצד דיני שהייה. עסקנו במסגרת שיעורים אלו בהלכות שהייה וראינו שלדעת השלחן¹⁵ ערוך אין להשהות תבשיל על גבי אש גלויה אלא אם כן הוא מבושל כל צרכו ומצטמק ורע לו ואילו לדעת הרמ"א אם המאכל הגיע לדרגת מבושל כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו על גבי אש גלויה¹⁶. ולכן נראה שלפוסקים כשלחן ערוך יהיה אסור להשתמש ב'קרק פוט' מצד דיני שהייה אלא אם כן התבשיל יהיה בערב שבת מבושל כל צרכו ובגדר מצטמק ורע לו. אולם, הזכרנו שגם בזה יש חלק מפוסקי ספרד¹⁷ שהורו בזה לקולא כדעת חנניא וכפסק הרמ"א.

לסיכום, נחלקו הפוסקים ביחס השימוש בסיר לבישול איטי ובוודאי אפשר להקל כאשר הסיר הפנימי מוגבה באופן ניכר.

התוספות שאלו כיצד נוהגים לעשות חפירה ולהטמין בה את הקדירה? ותירץ שהדבר מותר כיוון שיש אוויר בין הדפנות לקדירה. רואים מהתוספות הנ"ל שאף על פי שהדפנות אינן עשויות מחומר שמטמינים בו, מכל מקום אם יש כאן 'צורת הטמנה' היינו מעשה שנראה כהטמנה, יש לאסור בזה. זהו ממש הנידון במקרה דידן כיוון שהסיר הפנימי מוטמן בתוך דפנות הכלי זהו מעשה הטמנה, וממילא לפי זה מובן מדוע הרב אויבך זצ"ל אסר השימוש בסיר זה.

מכל מקום יש אפשרות להקל על ידי הטמנה במקצת דהיינו ששימו חתיכת שיש או אבן וכדומה שתחצוץ בין גוף החימום המתכתי לבין קדירת החרס ותגרום להגבהת קדירת החרס מעל גוף החימום ובזה דעת הרמ"א להקל⁷, וכן פסק הרב אלישיב זצ"ל⁸. על ידי הגבהה זו אין כאן הטמנה מלאה וממילא שייכת השאלה של הטמנה במקצת וכפי שראינו בפעם הקודמת דעת הרמ"א להקל בהטמנה במקצת וכן מקילים גם למנהג בני ספרד בהטמנה במקצת בערב שבת⁹. בנוסף, ניתן לצרף לקולא את דעת הטור הסובר שהטמנה לצורך מחר מותרת כיוון שאין כל כך חשש שיבוא לחתות בגחלים למהר בישולו כיוון דבלאו הכי עד מחר התבשיל יהיה מוכן¹⁰. אמנם הרמ"א¹¹ והביאור הלכה¹² פסקו שאין לנהוג כן בקביעות, אך מכל מקום במקרה דידן ניתן לצרף סברא זו. סברא נוספת להקל בזה היא דעת הראשונים שדין הטמנה כדין

¹³ סברתם הוזכרה ברמ"א בסימן רנז, סעיף א. ועיין במשנה ברורה שם, סעיף קטן י.
¹⁴ כאמור לעיל בהטמנה במקצת וודאי שיש להקל.
¹⁵ אורח חיים, סימן רנג, סעיף א.
¹⁶ שם.
¹⁷ כף החיים, סימן רנג, סעיף קטן כג. וז"ל: "מיהו לעניין דינא המנהג להקל כיש אומרים ... שכל שנתבשל כמאב"ד משהין אפילו לכתחילה".

⁷ סימן רנג, סעיף א.
⁸ עיין שמירת שבת כהלכתה החדש, פרק א, הערה רנה.
⁹ אור לציון, חלק ב, פרק יז, סעיף י.
¹⁰ עיין בחזון עובדיה, שבת א, עמוד סד.
¹¹ סימן רנז, סעיף א (בסופו).
¹² סימן רנג, סעיף א, ד"ה "להשהותו".

